

Dékány István: A magyarság lelki arca. Budapest, 1942., 8-r., 276 lap.

Dékány István, a magyar szociológiai tudomány jeles művelője, ezúttal — saját bevallása szerint is — egészen új területre lépve, néplélektani vizsgálódások eredményeit tárja fel könyvében. A magyarság lelki képét kívánja megvilágítani újszerű forrásból, magyar írók, költők és tudósok lelkének visszfényében. Az ösztönzést, a szerencsés ötletet szerzőnknek a Szekfü Gyula szerkesztésében megjelent »Mi a magyar?« című kollektív mű adta, mikor elolvastva azt, a benne megszólalt írók és tudósok szétszórta jelentkező megállapításait összegyűjtötte s rendezni próbálta egy néplélektani irodalmunkról szóló »beszámoló« részére. Majd meg olvasókönyvet, antológiát vagy kresztomátiát tervezett, melyben néplélektani jelenségekre, illetőleg megfigyelésekre vonatkozó, kellő módon csoportosított *idézetek* játszották a főszerepet. A néplélektani anyag ilyfajta nyilvántartása és rendezése azonban túlon túl nagy feladatnak bizonyult, ha teljességre törekedett. Így tehát szerzőnk ez utóbbi eljárási módszernek egyik változatát választván megoldásul, sok-sok olvasmány és tanulmány — a magyar klasszikus irodalomnak szinte hiánytalan megismerése — során összegyűjtötte íróink és tudósaink minden ebbe a tárgykörbe vágó vagy ehhez a feladathoz felhasználható gondolatát és mondását s különböző néplélektani kategóriák és témák szerint csoportosítva őket, nem antológiát, nem pusztán idézetek tárárt adta olvasóinak, hanem vázlatos rajzokra beosztva az egész néplélektani komplexumot érdekes kisértéként mellőzte, az ennél az elvont tárgynál talán még inkább helyén való, szinte kötelező értekező stílust, újszerű módon, nála teljes novumként az egészen szokatlan irodalmi formát kísérelte meg. Így lehetett megokolnia a tudományos rendszerezésre törekvés elmaradását, amit valóban előre is bocsát.

Munkája legfőképp a XIX. századi magyar lelkiségre vonatkozik. Nem bírál, nem osztoroz hibákat; inkább az ideáltípust nézve megérteni igyekszik azt, ami van.

Petőfinek »Magyar vagyok« című mélyértelmű költeményének abból a megállapításából indult ki, hogy a magyarnak *természete komoly*. Erre az alapra építi föl vizsgálódásait s könyvének 6 részében, a *néplélek alapérzései, a közösségi érzések ereje, az értelmi sajátosságok, a befelé forduló lélek, a jellem forradalma és a tudomány útjai* című nagy fejezetekben s ezek mindegyikének sok apró szakaszában csoportosítja s áthidalásokkal etgy-egy téma körül egybekapcsolja a magyar irodalomnak főleg XIX. századi anyagából gyűjtött gondolatokat, megfigyeléseket, megállapításokat. Ezeknek a kisebb szakaszoknak sorozata az I. részben pl. egymásután fejtegeti íróink, költőink, tudósaink legtöbbször szószerint idézett szavaival a sors érzését általában, majd a magyar helyzet érzését kelet és nyugat ellentétes világában, azután a történeti nyomokat a sorsérzésben s végül a közösségi érzések erejével foglalkozik. Vizsgálja többek között a magyar individualizmus kérdését, majd a magyarról, mint az önfenntartás hősről szól, azután a magyar pesszimizmusról, a magyar úrról és »nagyasszony«-ról, a magyar patriarchalizmusról, a személyiségtszeteletéről és még sok más ebben a gondolatsorban elhelyezhető témáról. Az *értelmi sajátosságok* c. III. résznek főbb témái a magyar realizmus, a magyar lélek egyenessége, egyszerűsége és világossága, a magyar ember lelki egyensúlya, józansága s egyéb idevágó tételek. A *befelé forduló lélek* c. IV. rész az ősi virtusról, a lassú életritmusról, a magyar szentimentalizmusról szól, az erkölcsi kényesség-

ről, edzettségéről, büszkeségről s általában a magyar értékek rendjéről. A *Jellen: forradalma és a tudomány útjai* c. V. és VI. részek kevesebb anyagot ölelve föl ugyanazon szellemben s ugyanavval a módszerrel fejezik be a néplélektani rajzok terjedelmes és végig kötetlen egymásutánban folyó sorát.

Dékány Istvánnak a föntiekben tartalmilag vázolt könyve, mint a magyarság lelki jellemzésére szóló idézetek catalogue raisonné-ja roppant gazdag gyűjtemény, de épen azért tömörségénél, sőt tömörségénél fogva — bár élvezetes és tanulságos — nem könnyű olvasmány még az irodalmilag valóban művelt olvasóra nézve sem. Főjellemvonása az, hogy a sok gondolat, mely benne föl van dolgozva, egyben sokszorosan gondolatébresztő szerephez jut. Annyiban van nevelői értéke is, mert a szerző hite és meggyőződése szerint az egész gyűjtemény sok problémát nyújtó természeténél fogva sokakat e témák fölötti gondolkodásra fog sarkallni, másrészt a gondolatmenet során gyöngysorba fűzött idézetek és jeles mondások appreciálása révén irodalmunk közvetlen és bő tanulmányozására is ösztönöz.

Fejtegetéseit, illetőleg beszámolóját a néplélektani szempontok szerint csoportosított klasszikus megállapításokról lezárván, a szerző azt az óhaját fejezi ki, vajha világosan látná az olvasó, mi volt a cél és mi nem. Könyvét első kísérletnek szeretné tekinteni arra nézve, hogy a rendkívül szétszórt anyagot egyelőre összehozza s megéreztesse a szétterített tarka idézetanyagból, hogy van az idézetekben figyelemreméltó mag, amely további vizsgálatot érdemel. Könyve nem tanrendszer akar lenni, hanem serkentés a további vizsgálódásra. Nem ridegen leszögezett tételeket ad, hanem rajzokat, műnatiúroket, melyek körvonalaikkal megsejtetik a gazdagon ömlő lelki élet arcát. Az egész kép igazsága lényegesebb, mint az apró részletek kicirkalmazottsága.

Ennek a szintézisnek a megoldása tehát a főcél, melyre a könyv egész tartalmával serkenteni akar. S ebben rejlik nemcsak lélektani, hanem pedagógiai érdekessége és jelentősége is.

Gyulai Ágost.

Pauler Ákos: Bevezetés a filozófiába. IV. kiad. (Minerva-könyvtár 100.) Budapest, 1943. 8-r., 300 l.

Nietzsche hangsúlyozta, de az ember mindenkor létfontosságú igazságának érezte, hogy híd az állat és a magasabbrendű ember között. Lelki életünk hajtóereje az ösztönökből áll, és ezek az ösztönök úgy 70—80 %-ban azonosak az állat ösztöneivel. Az ösztön-mellett azonban van az emberben egy ismeretlen valami, leginkább szellemnek nevezhető, és hatása többek között abban áll, hogy az ösztönkielégülést az őseredeti síkokról kerülő utakon magasabb síkokra vonja, amiért a mélylélektan megfogalmazza: »szublimálja«. A tiszta ösztön a pillanatnyi kielégülésre irányul, nem lépi túl a mulandó dolgok körét. Egyik ősi ösztöne pl. embernek és majomnak egyaránt a kapaszkodás (Hermann, Szondi). A kis majom anyja szőrzetébe kapaszkodik, abban egészen eltűnik, alig különböztethető meg az anyaállattól. Ez a kapaszkodási ösztön az embernél legmagasabb formájában végtelenre-törekvéssé lehet, lelki belekapaszkodássá Istenbe és az örökvaltozatlan igazságba.

Több mint másfélezer esztendővel ezelőtt élt az a bölcselő, aki először tette tudatosan és rendszeresen az örök igazságot, valamint az igazságba való belekapaszkodás, az igazság megismerő birtoklása útján Istenhez és a boldogsághoz való eljutás gondolatát filozófiája középpontjává. Ez a bölcselő,